

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

4 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 4, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 4, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

Бош муҳаррир:
Рабиев Шерзод Миржалилович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари
юридик фанлари доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

*Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси
Академияси бошлигининг ўринбосари*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
ҳузуридаги қонунчилик муаммолари ва
парламент тадқиқотлари институтининг
директори, юридик
фанлар доктори, доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозғистон Республикаси Олий Суди
Академияси ректори, юридик фанлари номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети ўқув муассасаси
"Судьялар, прокуратура, суд ва адлия
муассасалари ходимларини қайта тайёрлаш ва
малакасини ошириш институти" директори,
юридик фанлари доктори, профессор*

Масъул котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Халиков Миртоҳир Мирзакирович

Контакт редакцији журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

**Главный редактор:
Рабиев Шерзод Миржалилович**

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

**Заместитель главного редактора:
Отажонов Абдоржон Анварович**

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

Заместитель начальника Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Директор Института проблем законодательства и парламентских исследований при Олий Мажлисе Республики Узбекистан, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Масъул котиб:

Рахманов Шухрат Наимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Халиков Миртохир Мирзакирович

Контакт редакции журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD
№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>**

**Chief Editor:
Rabiyev Sherzod Mirjalilovich**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor
of Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of
the Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Professor at the Lawyers' Training Center,
Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Deputy Head of the Academy of the General
Prosecutor's office of the Republic of Uzbekistan*

Otaxonov Foziljon

*Director of the Legislation and Parliamentary
Research Institute under the Oliy Majlis of the
Republic of Uzbekistan
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate of
Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution «Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts
and justice institutions of the Belarusian State
University», Doctor of Law Sciences, Professor*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Candidate of Juridical Science*

Pagemaker: Khalikov Mirtokhir

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

МУНДАРИЖА

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович РОЛЬ ОЛИЙ МАЖЛИСА В ДОСТИЖЕНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ И ЗАДАЧ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	8
2. ФАЙЗИЕВ Олим Раимкулович ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ВА ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ МУРОЖААТЛАР БИЛАН ИШЛОВЧИ ТАРКИБИЙ БЎЛИНМАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	17
3. РАХИМОВ Дилмуроджон Гуломжон ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ БОШҚАРИШ ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	25

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

4. РЎЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВ ШАРОИТИДА ТАДБИРКОРЛИК ҚОНУН ХУЖЖАТЛАРИНИНГ ЭЛЕКТРОН ДАСТУРИЙ ТАЪМИНОТИНИ ИНТЕГРАЦИЯ ҚИЛИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	34
5. САДУЛЛАЕВ Қудрат Юсуббаевич ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЖИСМОНИЙ ШАХСНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ БЕЛГИЛАНИШИ.....	43
6. РАХИМОВ Баҳром Рустамович ИНВЕСТИЦИЯ НИЗОСИНИ БОШЛАШНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНЧИЛИГИГА МУВОФИҚ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	
7. ЖОЛДАСОВА Шахноза Батировна ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЧЕТ ЭЛ ҲУҚУҚИНИ ҚЎЛЛАШНИ РАД ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	55
8. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна ЎЗБЕКИСТОН МУСТАҚИЛЛИГИ ЙИЛЛАРИДА МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ ВА ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	63

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

9. ҲАМРОҚУЛОВ Баҳодир Мамашарифович МУДДАТЛИ МЕҲНАТ ШАРТНОМАСИ: НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МУАММОЛАР.....	69
10. РАХИМОВ Мирёқуб Актамович COVID-19ГА ҚАРШИ ЭМЛАШ ВА ХОДИМ ҲУҚУҚЛАРИ.....	75

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

11. ҚАЛАНДАРОВ Максуд Махмудович ҚУРОЛ, ЎҚ-ДОРИЛАР, ПОРТЛОВЧИ МОДДАЛАР ЁКИ ПОРТЛАТИШ ҚУРИЛМАЛАРИНИНГ ҒАЙРИҚОНУНИЙ МУОМАЛАСИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДАГИ ГЕРМАНИЯ ВА ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИКЛАРИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....	82
12. ИБРОҲИМОВ Жамшид Абдуғофур ўғли ҚЎПОРУВЧИЛИК ОБЪЕКТИНИНГ ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ТАВСИФИ: ТЕРРОРЧИЛИК ХУСУСИЯТИГА ЭГА ЖИНОЯТ СИФАТИДА.....	88
13. ХАМЗАЕВ Дилавер Дилшод угли ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ	94

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

14. ТАДЖИБАЕВА Дилдора Абдурахимовна ПЕНИТЕНЦИАР РЕЦИДИВ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	
15. ҚУРБОНОВ Дилшоджон Махамадалиевич ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА ҚОНУНИЙЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ	109

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

16. РАХМАНОВ Шухрат Наимович, ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна УЗБЕКИСТАН КАК ПОЛНОПРАВНЫЙ СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА.....	115
17. САИДОВ Олим Чорикулович МАҲКУМЛАРНИ ТОПШИРИШ ИНСТИТУТИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИНИШИ	126
18. САФАРОВА Шахло Пулатовна ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ТАЪЛИМНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШДА ХАЛҚАРО УНИВЕРСАЛ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ.....	132

ТАҚРИЗЛАР

19. РАХМАНОВ Шухрат Наимович ОТЗЫВ НА МОНОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ХАМДАМОВОЙ ФЕРУЗЫ, МИРХАМИДОВОЙ МАХИННОРЫ «ПРАВА ЖЕНЩИН: МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН»	143
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҚУРБОНОВ Дилшоджон Махамдалиевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ ҳузуридаги Жазони ижро этиш департаменти Ташкилий
бошқарма бошлиғининг ўринбосари
E-mail: dkurbonov.86@mail.ru

ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА ҚОНУНИЙЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ҚУРБОНОВ Д.М. Терговга қадар текширув жараёнида қонунийликни таъминлаш // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 4 (2021). Б. 109-114.

 4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4-15>

АННОТАЦИЯ

Мақолада жиноят ҳақидаги ариза ва хабарлар юзасидан терговга қадар текширув босқичида қонунийликни таъминлашнинг долзарб масалалари муҳокама қилинган. Жиноят-процессуал қонунчилик нормалари ва илмий адабиётларни ўрганиш асосида қонунийликни бузилиши турлари ва тергов бўлими бошлиғи ва прокурор томонидан жиноят ишини қўзғатиш босқичида қонунийликни таъминлаш бўйича ваколатлари таҳлил қилинган. Шунингдек, терговга қадар текширув сифатида жиноятга оид аризалар, хабарлар ва бошқа маълумотларни текшириш, уларни кўриб чиқиш натижаси юзасидан қарор қабул қилишга доир тадбирлар камраб олинган.

Калит сўзлар: қонунийлик, жиноят ишини қўзғатиш, тергов бўлими бошлиғи, прокурор, қонунийликнинг бузилиши, тергов бўлими бошлиғи ва прокурорнинг ваколатлари.

ҚУРБОНОВ Дилшод Махамдалиевич

Заместитель начальника управления Департамента исполнения наказаний при МВД
Республики Узбекистан
E-mail: dkurbonov.86@mail.ru

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАКОННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ДОСЛЕДСТВЕННОЙ ПРОВЕРКИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены актуальные вопросы обеспечения законности на стадии следственной проверки заявлений и сообщений о преступлениях. На основе анализа уголовно-процессуального законодательства и научной литературы рассмотрены виды нарушений законности и полномочия начальника следственного отдела и прокурора по предупреждению нарушений законности на стадии возбуждения уголовного дела. Следственное расследование также включает меры по расследованию уголовных заявлений, сообщений и другой информации и принятию решений по результатам их рассмотрения.

Ключевые слова: законность, возбуждение уголовного дела, начальник следственного

отдела, прокурор, нарушение законности, полномочия начальника следственного отдела и прокурора.

KURBONOV Dilshodjon

Deputy Head of the Department of the Execution of Punishments under the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan
E-mail:dkurbonov.86@mail.ru

ENSURING LEGALITY IN THE PROCESS PRIOR TO THE INVESTIGATION

ANNOTATION

The article deals with the urgent issues of ensuring of the rule of law in the stage of instigate criminal case. The author analyses the notion of legality, infringement of legality, authorities of the head of the investigation department on ensuring of the rule of law in the activity in the stage of instigate criminal case bodies on the basis of studying the norms of Criminal procedure and scientific literature. The pre-investigation investigation also includes measures to investigate criminal statements, messages and other information and take decisions based on the results of their consideration.

Keywords:legality, instigate criminal case, head of the investigation department, prosecutor, infringement of legality, authorities of the head of the investigation department and prosecutor.

Ўзбекистон Республикасида амалга ошириладиган суд ҳуқуқ ислохотларининг асосий мақсади шиддат билан ўзгараётган замон талабларига жавоб берадиган, инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари олий қадрият сифатида қафолатлайдиган қонунчилик тизими ва уни амалга ошириш механизмини тўлиқ шакллантириш ва амалиётга жорий этишдан иборат.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев бу борада амалга оширилган ишлар хусусида “Биз суд-ҳуқуқ соҳасини тубдан ислох қилишга алоҳида аҳамият бераётганимиз бежиз эмас. Чунки, Конституциямизда мустақамланган инсон ҳуқуқларини таъминлаш ушбу ислохотларнинг амалий натижаси билан бевосита боғлиқдир” [1], деб таъкидлагани бежиз эмас.

Ушбу мақсадга эришиш айниқса жиноят ҳақидаги ариза ва хабарларни қабул қилиш, рўйхатдан ўтказиш ва ҳал этиш, жиноят содир этган шахсларни аниқлаш ва улар учун жавобгарлик ва жазонинг муқаррарлигини таъминлаш, жиноятдан жабрланган шахсларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш, шунингдек ушбу жараёнлар давомида қонунийлик таъминланиши жуда муҳим аҳамият касб этади.

Жиноят-процессуал фаолият давомида жиноят процессининг мақсадларига эришишни таъминловчи бир қанча ҳуқуқий механизмлар мавжуд бўлиб, улар жиноят-процессуал фаолиятнинг амалга оширилиши тартиби, шакли ва мазмунини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят процессуал-кодексининг 9-бўлимига мувофиқ судга қадар иш юритув босқичининг таркибига жиноят ишини қўзғатиш, суриштирув ва дастлабки тергов киритилган [2]. Шу билан бирга процессуал адабиётларда турли фикрларни учратишимиз мумкин. Жумладан, профессор З.Ф.Иноғомжонова ва доцент Г.З.Тўлагановалар “...ишларни судга қадар юритиш суриштирув ва дастлабки терговдан иборат” [3, Б. 160] деб фикр юритган бўлса, доцент А.Х.Раҳмонқулов “Дастлабки тергов босқичининг шаклларида суриштирув ва дастлабки тергов киради” [4, Б. 323-324],деб таъкидлайди. айнан шунга яқин фикрлар Б.Б.Хидоятлов ва Ш.Ф.Файзиевлар томонидан ҳам билдирилган [5, Б. 101; 6,Б. 195; 7,Б. 203]. Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига 38-модда Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги “Суриштирув институтининг такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонунига асосан [8] суриштирув институининг моҳияти

тубдан ўзгартирилди, терговга қадар текширув органлари ва уларнинг ваколатлари алоҳида ажратиб берилди ҳамда суриштирув дастлабки терговнинг шакли эканлиги тўғридан тўғри кўрсатиб қўйилди.

Жиноятга оид ариза ва хабарларни қабул қилиш, рўйхатдан ўтказиш, кўриб чиқиш ва ҳал этишдан иборат фаолият Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг нормалари ва идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинган бўлиб, уни амалга оширишда суриштирувчи, терговчи ва прокурор томонидан амалга ошириладиган ҳаракатлар ва қабул қилинадиган қарорлар қонунийлик ва асослангандиганлиги талабларига жавоб бериши лозим.

Зеро ЖПКнинг 382-моддаси 3-қисми 1-бандида ва Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунининг 28-моддаси 1-қисми 2-бандида “...содир этилган ёки тайёрланаётган жиноятлар ҳақидаги ариза ва маълумотларни қабул қилиш, рўйхатдан ўтказиш ва ҳал этиш тўғрисидаги қонун талаблари қай даражада ижро этилаётганлигини ҳар ой камида бир марта текширади”, деб белгиланган [9]. Бу эса жиноят ҳақидаги ариза ва хабарни қабул қилиш, рўйхатдан ўтказиш ва ҳал этишда қонунийлик ва асослангандиганлиги масалаларини муҳокама этилишига асос яратади. Ушбу тушунчалар ўртасидаги алоқани изохлашга турлича муносабатлар мавжуд. Жумладан, Ю.Н.Белозеров ва А.А.Чувилевларнинг фикрича, “...фақат асосланган қароргина қонуний деб топилиши мумкинлигидан, асосланганлик эса процессуал қарорга асос бўладиган фактик маълумотларни тўплаш, текшириш ва баҳолашда жиноят-процессуал қонун талабларига қатъий риоя этиш билан таъминланишидан иборатдир”, [10. Б. 14] деб фикр билдирадilar. Бу фикр жиноят ишини кўзғатиш босқичида қонунийликнинг бузилиши шакллари тўғрисида мулоҳаза қилишга ундайди.

Жиноят ҳақидаги ариза ва хабарларни қабул қилиш, кўриб чиқиш ва ҳал этиш бўйича амалиётни ўрганиш жиноят ишини кўзғатишда қонунийлик талабларининг бузилиши жиноятга оид хабарларни қабул қилиш босқичида ҳам (жиноятларни ҳисобга олишдан яшириш; содир этилган жиноят тўғрисидаги хабарларни сохталаштириш; турли баҳоналар билан аризани қабул қилишни рад этиш), жиноятга оид хабарларни терговга қадар текшириш ва тегишли процессуал қарор қабул қилиш жараёнида ҳам (жиноятнинг аниқ аломатлари бўлганда жиноят ишини кўзғатишни асоссиз равишда рад қилиш; терговга қадар текширув материаллари ва қабул қилинган қарорларни сохталаштириш; жинойий жазоланадиган қилмишни маъмурий ҳуқуқбузарлик сифатида квалификация қилиш; терговга қадар текширув муддатини ўтиб кетиши, процессуал қарорни ўз вақтида қабул қилмаслик; терговга қадар текширув босқичида ЖПК билан руҳсат этилмаган тергов ва бошқа ҳаракатларни ўтказиш; асоссиз равишда жиноят ишини кўзғатиш) ҳолатлари мавжудлигини кўрсатади.

Содир этилган ёки тайёрланаётган жиноятга оид аксарият хабарлар иш юритувида қабул қилинмаслиги муайян ҳудуд ва бутун республика миқёсида жиноятчиликнинг ҳақиқий ҳолати, унинг аниқ таркибий тузилиши ва динамикасини бузиб кўрсатилишини келтириб чиқаради, бунинг натижасида эса давлат органлари томонидан унга қарши кураш стратегияси ва тактикаси тўғри белгиланишига салбий таъсир кўрсатади [11, Б. 137, Б. 12.39; 13. Б. 116-123].

Айнан юқорида келтирилган қонун бузилишларини олдини олиш зарурияти жиноят ишини кўзғатиш босқичида қонунийликни таъминлаш тизимини яратилишини ва ишчан механизмни жорий этилишига эҳтиёжни туғдиради. Жиноятга оид хабарларни кўриб чиқишда қонунийликни таъминлаш жиноятга оид хабарларни қабул қилиш, рўйхатга олиш, ҳисобга олиш ва ҳал этиш тартибига риоя этишни текшириш орқали рўёбга чиқарилади. Ички ишлар органининг бошлиғи ҳар куни ходисалар тўғрисидаги хабарларнинг ўз вақтида ва тўлиқ рўйхатга олиниши ҳамда ҳал этиш муддатларига риоя этилиши, жиноятларни ҳисобга олиш китоби ҳамда ходисалар тўғрисидаги хабарларни ҳисобга олиш журналининг тўғри юритилишини назорат қилиши лозим, жиноятга оид хабарларнинг ички ишлар органида рўйхатга олинишининг тўлиқлигини солиштириб чиқиши керак.

Терговга қадар текширувни амалга оширувчи шахснинг процессуал фаолиятида қонунийликни таъминлаш ҳам жиноят-процессуал хусусиятга эга бўлади. Бироқ, ҳозирги кунга

қадар терговга қадар текширув жараёнидан қонунийликни таъминлаш муаммолари қонунчиликда тергов амалиётининг муаммоларига мос равишда ҳал этилмаган. Масалан, ЖПК 329-моддасининг 5-қисмига асосан, жиноят тўғрисидаги аризалар ва хабарларни терговга қадар текшириш муддатини суриштирувчи ёки терговчининг асослантилган қарори бўйича бир ойгача узайтириш ҳуқуқи фақат прокурорга берилган. Амалда эса мазкур жарёнда қонунийликни таъминлаш бўйича асосий саъй-ҳаракатлар терговга қадар текширув, суриштирув ва тергов бўлими бошлиғи томонидан амалга оширилади.

Терговга қадар текширув жараёнида қонунийликни таъминлашнинг асосий мақсади жиноятга оид хабарларни кўриб чиқувчи текширувни амалга оширувчи мансабдор шахс, суриштирувчи терговчиларнинг фаолиятига процессуал раҳбарлик қилишдан иборат.

Шу билан бирга, жиноятга оид хабарларни кўриб чиқишда йўл қўйилаётган қонун бузилишлари ҳамда тергов бўлими бошлиқларининг терговга қадар текширув жараёнида қонунийликни таъминлаш устидан лозим даражада контроль олиб бормаётганлиги Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Инсон ҳуқуқлари бўйича вакилининг 2019–2021 йилги ҳисоботларида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан инсон ҳуқуқларининг жиддий бузилишларидан бири сифатида кўрсатилган[14].

Айнан шунинг учун ҳам жиноятга оид хабарларни кўриб чиқувчи мансабдор шахсларнинг идоравий раҳбарлари зиммасига юкланган ваколатлар аҳамиятини камайтирмаган ҳолда, жиноят ишини кўзғатишнинг қонунийлиги ва асосланганлигини таъминлаш тизимида асосий ўрин идораларнинг манфаатларига боғлиқ бўлмаган прокурор назоратига ажратилганини эътироф этмаслик мумкин эмас.

Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Прокуратура тўғрисида”ги қонунининг 27-моддасига мувофиқ, жиноят ишини кўзғатиш босқичидаги прокурор назоратининг предмети бўлиб, бир томондан, жиноятлар тўғрисидаги аризалар ва хабарларни кўриб чиқиш ва ҳал этишнинг қонунчилик томонидан ўрнатилган процессуал тартиби, бошқа томондан эса – қабул қилинадиган қарорларнинг қонунийлиги ҳисобланади .

Прокурор зиммасига юкланган вазифаларни амалга ошириш учун унга муҳим процессуал ҳуқуқлар берилган: Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 382-моддасига асосан, прокурор жиноятга оид хабарларни қабул қилиш, рўйхатга олиш ва ҳал этишда қонун талабларининг бажарилишини текширишга ваколатлидир. Прокурор жиноятга оид хабарларни ҳал этиш тартибига риоя этиш устидан назорат қилиш доирасида суриштирув ва дастлабки тергов органларидан ишни текшириш учун содир этилган жиноятларга оид ҳужжатлар, материаллар ва бошқа маълумотларни талаб қилиб олади; содир этилган ёки тайёрланаётган жиноятлар ҳақидаги ариза ва маълумотларни қабул қилиш, рўйхатдан ўтказиш ва ҳал этиш тўғрисидаги қонун талаблари қай даражада ижро этилаётганлигини ҳар ой камида бир марта текширади.

Прокурорнинг жиноят-процессуал қонунчиликда назарда тутилган тартибга мувофиқ суриштирув ва дастлабки тергов органларига терговга қадар текширув ўтказиш, ишларни кўзғатиш ва тергов қилиш билан боғлиқ бўлган кўрсатмалари ана шу органлар учун мажбурийдир. Прокурор аниқланган қонун бузилишлари тўғрисида бажарилиши мажбурий бўлган тақдимнома киритади[16. Б. 84]. Шу муносабат билан жиноятни ҳисобга олиш ва рўйхатга олишдан яшириш муаммосини фақат прокурор назорати методикасини такомиллаштириш орқали ҳал этиб бўлмайди. Бунинг учун давлат миқёсидаги ташкилий хусусиятга эга бўлган чора-тадбирларни қабул қилиш лозим.

Прокурор фаолиятининг бошқа бир йўналиши – жиноятга оид хабарлар бўйича қарор қабул қилиш, жиноят ишини кўзғатиш ёки жиноят ишини кўзғатишни рад этишнинг қонунийлиги ва асосланганлиги устидан назорат қилишдир. Жиноят ишини кўзғатиш устидан назорат қилишда прокурор жиноятга оид хабарларни текшириш материалларини пухта ўрганиши; жиноят аломатлари аниқ бўлганда жиноят ишини кўзғатишни кечиктиришга йўл қўймаслиги; терговчи, суриштирувчидан жиноят ишини кўзғатиш тўғрисидаги қарор ва текшириш материаллари, алоҳида тергов ҳаракатлари ўтказилган ҳолларда эса – уларнинг баённомалари ва қарорлар келиб

тушганда, кечиктирмасдан уларнинг асосланганлиги ва процессуал қарор қабул қилиш учун етарли эканлигини текшириши, жиноят ишини қўзғатиш заруратини истисно қилувчи ҳолатларни аниқлаши, тергов ҳаракатларининг ўз вақтида ва қонуний ўтказилганлигини аниқлаши лозим.

Прокурор нафақат жиноят ишини қўзғатишнинг қонунийлигини, балки жиноят ишини қўзғатишнинг қонуний рад этилишини ҳам назорат қилади. Ички ишлар органларида шундай амалиёт юзага келганки, жиноят ишини қўзғатишни рад қилиш тўғрисидаги қарорнинг кўчирма нусхаси хабардор қилиш учун прокурорга юборилади. Бу ўз навбатида, жиноят ишини қўзғатишни рад қилиш тўғрисида қарор қабул қилиш орқали жиноятларни яширишни олдини олишнинг муҳим воситаси бўлиб ҳисобланади.

Юқорида келтирилганлардан келиб чиққан ҳолда ЖПКда терговга қадар текширув, суриштирув ва дастлабки тергов органи раҳбарининг қонунийликни мустаҳкамлаш бўйича фаолиятини процессуал тартибга солиш мақсадида қуйидаги ваколатлар берилиши таклиф этилади:

жиноятга оид хабарларни терговга қадар текшириш бўйича терговга қадар текширувни амалга оширувчи мансабдор шахс, суриштирувчи, терговчига топшириқлар бериш;

терговга қадар текширув материалларини бир терговга қадар текширувни амалга оширувчи мансабдор шахс, суриштирувчи, терговчидан бошқасига ўтказиш;

терговга қадар текширувнинг моҳиятига кўра, шунингдек жиноятларнинг олдини олиш ва бартараф этиш чораларини кўриш бўйича кўрсатмалар бериш.

Юқорида келтирилганлардан хулоса қили шуни таъкидлаш жоизки, терговга қадар текширув жараёнида қонунийликни таъминлаш масаласи ўз долзарблигини йўқотгани йўқ ва шу нуқтаи назардан қонунийликни таъминлаш алоҳида аҳамиятга эга.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Конституция – эркин ва фаровон ҳаётимиз, мамлакатимизни янада тараққий эттиришнинг мустаҳкам пойдеворидир // Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 25 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. – Халқ сўзи. 2017. 6 дек.

2. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси. – Т., 2021// <https://lex.uz/docs/-111460>

3. Иноғомжонова З.Ф. Тўлаганова Г.З. Жиноят процесси муаммолари // Ўқув қўлланма. – Т., – 2006.

4. Миренский Б.А., Раҳмонкулов А.Х., Кадырова В.В. ва бошқалар. Ўзбекистон Республикасининг жиноят процесси. Дарслик. – Т, 2019. – Б.323-324

5. Хидоятлов Б. Б. Дознание в Республике Узбекистан. – Т.: ТГЮИ. 2005.– 105 б;

6. Файзиев Ш. Ф. Жиноят процессида суриштирув. –Т.: ТДЮИ нашриёти, 2006. – 310 б.

7. Fayziyev Sh. Surishtiruvni tashkil etish. O'quv qo'llama. – Т.: Ilm ziyo. - 2010. – 338 б.

8. Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги “Суриштирув институтининг такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни // Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 6 сентябрдаги ЎРҚ-442-сонли Қонуни таҳририда — ЎРҚХТ, 2017 й., 36-сон, 943-модда// <https://lex.uz/docs/3328284>

9. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуни (янги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 йил, № 9-10, 168-модда; 2003., №5, 67-модда; 2005., № 1, 18-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2007., № 6, 249-модда; 2008., № 9, 487-модда, ЎРҚ-193, 22.12.2008// <https://lex.uz/docs/106197>

10. Белозеров Ю. Н., Чувилов А. А. Проблемы обеспечения законности и обоснованности возбуждения уголовного дела. — М., 1973. — С. 14.

11. Раҳманкулов А. Х., Миразов Д.М. Дастлабки тергов: Дарслик. — Т., 2013. — Б.137.

12. Белозеров Ю. Н., Марфицин П. Г. Обеспечение прав и законных интересов личности в стадии возбуждения уголовного дела: Учебное пособие. — М., 1994. — С. 39.
13. Химичева Г. П. Рассмотрение милицией заявлений и сообщений о преступлении. — М., 1997. — С. 116—122.
14. Депутаты Законодательной палаты заслушали отчет Уполномоченного Олий Мажлиса по правам человека // uza.uz. 11.02.2019.
15. Пулатов Б.Х. Прокурор назорати. Дарслик. – Т., 2009. – 517 б.
16. Соловьев А. Б., Токарева М. Е., Халиулин А. Г. Прокурорский надзор за исполнением законов при расследовании преступлений. — М., 2000. — С. 84.